

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל האמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

מאוצרות אמונים

ישראל הוא פסוק שלם בתורה המופיע בפרשת אחר מות (ויקרא יח ב): "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלוקיכם". אולם תמה האמרי אמת, שכן על אף קיומו של פסוק זה, הלא פגנת בני ישראל היתה לקטע את הפסוק הראשון ואת הפסוק האחרון של פרשת ציצית במקום לקרואם בשלמותם?

לפיכך באר האמרי אמת, כי בני ארץ ישראל חלקו על ההלכה האמורה וסברו שמתיר להפסיק אף במקום שלא הפסיק משה. וכפי שנתנו להבין מדברי הגמרא (קדושין ל א, וראה ספר המקנה' שם), שבני ארץ ישראל נהגו לסיים את קריאת התורה אחת לשלוש שנים, ולא כפי שאנו נוהגים לסיימה מדי שנה, ומשום כך נאלצו במקרים רבים להפסיק באמצע פרשיות ופסוקים.

שיטה מקובצת' ברכות יד ב; מכתבי תורה' ס"ט ט

להקדים 'צנייה' לעשיה'

"וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אתם" (טו לט) פרש הפתב סופר:

תנאי בלתי נפרד בקיום המצוה הוא אמונה שלמה כי הקדוש ברוך הוא צוה לקיימה. המקום מצוה מבלי להאמין שהצויה עליה כפיני, עליו הכתוב אומר (לעיל פס' לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר" (ראה סנהדרין ע"א). מטעם זה תקנו לנו לברך קדם עשיית המצוה: "ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וצונו על...". שכן ככה אנו מצהירים שאנו מקיימים את המצוה באמונה שה' צוה עלינו כן.

סוד זה נרמז בפסוק שלפנינו; תחלה "וזכרתם את כל מצות ה'" - זכרו שהמצוה שאתם עומדים לקיים נתנה לכם מידי ה', ורק לאחר מכן "ועשיתם אתם".

פ'תב סופר'

תכלית המצוות לקדש את האדם

"למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלוקיכם" (טו ט)

כתב רבי יהודה חלאווה:

הסבה שתקנו חכמים בנסח בפרת המצוות לשון קדשה: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו...", היא על פי הפסוק שלפנינו, שבו מבאר כי תכלית נתינת המצוות לישראל הוא כדי לקדשם ולטהרם.

הוסיף וחדד האדמו"ר רבי משה יחיאל מאז'רוב:

לפי ההגיון הפשוט היה צריך להזכיר תחלה את מהות המצוה ואחר כך את הקדשה המשפעת ממנה: "אשר צונו... וקדשנו במצוותיו". הסבה שתקנו לנו להזכיר את הקדשה תחלה, היא כדי להדגיש כי כל משרת קיום המצוה היא השגת הקדשה הנובעת הימנה, כפי שר' שג"תב בפסוק: "ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים".

אמרי שפר' (ל"ה חלאווה) בראשית כד טו; באר משה' קדושים עמי שג

הדינה לחזקתו יתעכב עוד שבועה ימים מלהכנס לדור בה. ויתפלל שיעלו לו שבועה ימים אלו - "יום לשנה" - כנגד שבוע השנים שהיה עליו להמתין כאזהרת האר"י.

ש"ת אמרי אש' י"ד סימן נט

תפלה בכל בקר על כלל ישראל

"מראשית ערסתכם תתנו לה' תרומה לדתים" (טו כא)

כתב בעל 'מאור ושמש' כי רמז כאן הפתוב להנהיג מיוחדת שנהגו צדיקים לקיים בכל בקר, מיד בקומם משנתם:

"שתכף מראשית' שתקומו מהמטה [ערסתים] בבקר בבקר - תכף תתפללו בעד כל ישראל שיהיה בריאים ויהיו להם כל טוב. כמו שהיה נוהג הרב הקדוש איש אלוקים הפנוח מו"ה משלם זושע [מאניפול] זצוק"ל, שהיה אומר בבקר בבקר תכף בקומו ממשותו: צפרא טבא על כל ישראל, וברכות ותפלות בעדם. וזהו: תתנו לה' תרומה לדתים, דהינו בעד כל הדורות ישראל שירומו וינשאאו עד למעלה למעלה, אמן".

רזי אמונים

מרמזי אמן בפרשה

'חלק לעולם הבא' - כבר מן העריסה

"ראשית ערסתכם חלה תרומת תרומה" (טו כ)

בפסוק זה נתן למצא רמז לפסק הרמ"א (א"ח קכד ז): "וילמד בני הקטנים שיענו אמן, כי מיד שהתינוק עונה אמן, יש לו חלק לעולם הבא"; "ראשית ערסתכם" הדבר הראשון שעל האדם להעניק לבנו, עוד בהיותו קטן המוטל בערסתו, הוא: "חלה" - ראשי תבות: 'חלק לעולם הבא', בכך שילמדו לענות אמן.

קרבני לחמי" פ"ז

בני ארץ ישראל הפסיקו באמצע פסוק

"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת" (טו לח) במסכת ברכות (ד ב) מובא שבני ארץ ישראל נהגו לומר בפרשה השלישית של קריאת שמע של ערבית, רק את תחלתה וסופה: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם; אני ה' אלוקיכם אמת", זאת משום שיתר פסוקי הפרשה עוסקים במצות ציצית שאינה נוהגת בלילה.

תמהו המפרשים: הלא בגמרא (תענית כ ב) מבאר שאין מפסיקים בקריאת פסוק מן התורה במקום שלא הפסיק בו משה. היאך אם כן הפסיקו בני ארץ ישראל באמצע פסוק?

בשיטה מקובצת' הביא כי באמת אותו חלק שאמרו בני

'עדה' שהתפרשה בלשון הכתוב

"עד מתי לעדה הרעה הזאת אשר המה מלינים עלי" (ד טו) מפסוק זה למדו חכמים (מגלה כג ב) ש'עדה' הנזכרת לאמירת דברים שבקדשה, אינה פחותה מעשרה אנשים. שהרי שנים עשר מרגלים נשלחו לתור את הארץ, ומתוכם שנים - יהושע וכלב - לא חטאו, ומכאן שלשון הכתוב: "לעדה הרעה הזאת" מתחסם לעשרת המרגלים הנותרים.

בירושלמי (סוטה פ"ז ה"ה) הובאה דעת רבי עקיבא שד"ר מקפילות לשון הכתוב (לעיל י ב): "איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו", שמוכל שבט נשלחו שני מרגלים, ובסוף הכל היו עשרים וארבעה מרגלים. לפי שיטה זו תמה רבי עקיבא איך כ"ד נתן למד מפסוק זה ש'עדה' היא עשרה אנשים, הלא אף אם נפחת את יהושע וכלב מהמנין, יתרו בכלל ה'עדה' עשרים ושנים מרגלים?

תרו רבי יוסף ענגיל: כיון שבתורה נכתבו בפרוש רק שנים עשר מרגלים, יש לומר כי אף במלים: "לעדה הרעה הזאת" התיחס הכתוב רק לעשרת המרגלים החוטאים מבין אלו שהתפרשו בכתוב, ולפיכך אף לדעת רבי עקיבא נתן ללמד מן ש'עדה' פרושה עשרה.

זליון הש"ס' ירושלמי ברכות ג; זליון הש"ס' שם

יום שהוא כנגד שנה

"יום לשנה יום לשנה תשא את עונותיכם" (ד לד)

לכאורה צריך היה הפתוב לומר: "שנה ליום", כלומר: נענשו המרגלים בשנה כנגד כל יום שתרו את הארץ. אם כן, מפני מה נקט לשון: "יום לשנה"?

פרש רבי חיים הכהן רפפורט רבה של לבוב:

נראה כי רמז הכתוב בלשון זו לשאלה אשר תשובה בצדה: "יום לשנה?" - הלא ה' הוא מלא רחמים, ומדוע החמיר בענינם של ישראל כל כך, עד שכנגד כל יום נענשו בשנה תמימה? והתשובה לכך היא: "יום לשנה תשא את עונותיכם!" טובה גדולה נרמזה לישראל מענש זה, שכן מכחו נתן להם בכל שנה יום אחד, יום הכפורים, שבו יכפרו להם עוונות השנה כלה.

קונטרס אוצרות חיים' בפסוק ש"ת ימים חיים'

יום לשנה בכניסה לדירה

"יום לשנה יום לשנה" (ד לד)

האר"י הקדוש הזהיר כי מי שעזב את ביתו לא ישוב להתגורר בו אלא בחלוף שבוע שנים מעזיבתו (ס"פ אמ"י [לח"ד] א"י לו אות ו).

בתשובה לאדם שעזב את ביתו בעל כרחו ובקש לשוב אליו בטרם חלפו שבוע שנים לעזיבתו, כתב רבי מאיר איגנשטר' רבה של אוגוואר, שלאחר שישיב את

בית אהרן ברכו את ה'

רבי יום טוב שמחה, המשב"ק של בעל בית אהרן מקרליו, היה נכנס בכל בקר לומר בבניו את ברכות השחר, כדי שיענה אחריהו אמן.

אוצר ישראל' עמ' כב

"...שכל אחד ישמע מחברו כל ברכה שצריך לאומרה בכדי שיענה אמן. כי איתא בכתבי האר"י ז"ל שהיה שומע ברכות השחר אפלו ממאה אנשים, אף על פי שהיה יכול ברוב אחד ליחד כל העולמות, אפלו הכי לא השגיח על זמנו ולא היה מתעצל לשמע אפלו מאה פעמים הנותן לשכוי בינה' וכל הברכות".

בית אהרן' סדר היום ואזהרות קדש

ז"ל סיון תרל"ב

השכמת בית המדרש (הקדמה)

בשביעות הבאים יקדש א"ה מדור זה לסדרת מאמרים מיחדת בהלכה ובאגדה בענין חשיבותה ומעלתה של 'השכמת בית המדרש'.

כלנו יודעים מאז ילדותנו ומפירים בפעולה המיוחדת שלה זכינו כיהודים, לעמוד בכל יום שלוש פעמים במפגש בלתי אמצעי עם מלך מלכי המלכים, שומע תפלת כל פה. אולם לצערנו, ההרגל עושה את שלו, ומפגשים מיוחדים אלו, שכל תכליתם ליצר חבור בין הבוהא, לברואיו, נעשים לעתים פתחון; למפגש עם מלך, ואפילו אדם חשוב, נקפיד שלא לאחר ולו בדקה מהזמן שנקבע לנו, על אחת כמה וכמה למפגש עם מלך מלכי המלכים.

ב. תפלה בזמנה

חכמים קבעו זמן מגדר לכל אחת מתפלות היום. תפלה המתקיימת לאחר זמנה מאבדת רבות מתועלתה ומחשיבותה. אם נשוב לדמיו שבו פתחנו; למפגש עם מלך, ואפילו אדם חשוב, נקפיד שלא לאחר ולו בדקה מהזמן שנקבע לנו, על אחת כמה וכמה למפגש עם מלך מלכי המלכים.

ג. תפלה כסדרה

המאחרים לבא לתפלה, נאלצים לעתים רבות מחמת כך לומר חלקים וכבדים מהתפלה בחטף, ולא פעם אף לדגל עליהם. יש לזעזע כי סדר התפלה נתקן על ידי מציאת ארץ, אנשי כנסת הגדולה, תנאים, אמורים וגאונים קדמונים. אלא גם לאלו נהירים היו שבילי מלכותא דרביא קשילי מלכותא דרביא, ובזמן נתנה הזכות לקבע את הסדר הנכון והמדויק ביותר שבאמצעותו יעלו תפלותינו לרצון לפני ה'. אלו נפגעו מאמירת התפלה כסדרה, בודאי נוריד את כת השפעתה.

ד. תפלה במקום קבוע

לא לחנם הפליגו חכמים במעלת הקובע מקום לתפלתו. שכן הקפדה על תפלה במקום קבוע היא סמל לציבות הקשר בינינו ובין בוראנו, ובד בבד משמשת כסגולה בדוקה לאמירת התפלה כדבעי, בזמן הראוי, בסדר המתאים ומתוך כך אף כגונה ובשמית לב.

ה. מעלת עשרה ראשונים

מלבד המעלות האמורות, המקדים לבא לתפלה זוכה להמנות בין אותם 'עשרה ראשונים' שהפליגו חכמים במעלתם, עד שאמרו בזהר (בראשית דף רנה א) כי הם נוטלים שכר כנגד כל הבאים אחריהם. ועוד אמרו שם (שמות דף קלא א) שנקרא אהובו של מלך.

תפלתנו כי יהי ה' בעורנו ויסיע בדינו להוציא מחשבתנו מן הכת אל הפעל. והיו מאמרים אלו לחיזוק ולתועלת בעבור הקוראים, להתחזק במצוה רבה זו ובכך ליזכות תאמר חלילה כפרית משאוי לכל השפע העצום הפוגע ממלך מלכי המלכים לכל אשר יקראוהו באמת.

א. בהיכלו של מלך

יסוד מעלת ההקדמה לתפלה טמון בהבנת הענין של התפלה; שלא תאמר חלילה כפרית משאוי לכל השפע העצום הפוגע ממלך מלכי המלכים לכל אשר יקראוהו באמת.

תפלה ששברה את מחסום השפה ה'טורקית'...

למלט את נפשו ואת נפש משפחתו מתפתח המלחמה.

בין כך ובין כך הגיע למקום הגאון רבי שבתאי גל, ראש ישיבת סלונים. הרב יגל שנוכח במצוקתו של הרב שך, נגש מיד לפקיד הטורקי והחל לדבר עמו בשפת הסימנים; תחלה הוא החוה בידו כפלי מעלה, ולאחר מכן התכופר והצביע כפלי מטה. הוא חזר שוב ושוב על תנועות אלו, בנסיון להמחיש לפקיד הטורקי כי אם הם ישארו בוילנא הם עתידים חלילה להקבר מתחת לאדמה...

כלל לא בטוח כי הפקיד הבין את הסבריו של הרב יגל, אולם באחד גס, מיד לאחר שהסתיימה ההצגה המוזרה הוא חתם על אשרות הציאה; תחלה בעבור משפחת הרב שך, ולאחר מכן עבור משפחת הרב יגל.

השלב הראשון בתכנית המסע יצא לדרך, אולם התלואות טרם הסתיימו. הרב שך והרב יגל מהרו לשוב למשפחתם ולהתכונן בחפזון לדרך הארצה, ולאחר זמן מה כבר עמדו רגלי בני המשפחות בנמל אוהסה, ממתינים לאניה שתסייע אותם לאיסטנבול.

המסע נמשך כמה ימים ובסיומו בקשו בני המשפחות לרדת לנמל איסטנבול, אולם נתקלו בסרוב עקש מצד פקיד הנמל. ממשלת טורקיה חששה מגל פליטים שישתמשו בארצם ויכבידו על כלכלת המדינה המערערת, ולכן הורתה למנע כניסת פליטים מארצות אירופה.

כל ההסברים ונסיונות השכנוע מצד משפחות הרב שך והרב יגל כי אין בכונתם להשתמש בטורקיה לא הועילו, והשלטונות גמרו אמר לסגור בפניהם את השערים ולהגלותם חזרה לאירופה המדוממת.

אף בשעת צרה זו לא התנאש הרב שך מן הרחמים. גם הפעם הוא פנה לבצע את הפעולה שהצילה אותו וקונסוליה הטורקית במוסקבה; הוא פנה לידידיה האגיה ונשא תפלה ורחמת שבעה מעמק לבו הטהור, לבל ישיבו אותם למוסקבה, מקום שבו מרחף גורל מר על ראשם של היהודים.

רגעים מספר לאחר מכן התרחש הגס; בפתע פתאום עלה לספינה יהודי בעל שעור קומה והדור פנים, אשר לבושו המכבד העיד כי הוא נמנה על נכבדי קהלת יהודי איסטנבול. הוא הקשיב במאור פנים לצרבת של אחיו היהודים, ומיד פנה בצעדים נמרצים לעבר משרדי פקיד ההגירה בנמל, שם הודיע לפקידים כי מתקף תפקידו הוא מקבל על עצמו ערבות לכך ששתי המשפחות לא תשארנה זמן רב בטורקיה ותעשינה את מרב המאמצים להמשיך מיד בדרך לארץ ישראל.

עד היום אין ידוע מי היה האיש, אולם בפעל, למרבה הנס השתכנעו הטורקים בכנות דבריו והרשו לבני המשפחות לרדת לנמל. כמכבדת, הם לא נותרו שם זמן רב. מיד מהרו להסדיר את האשורים הנדרשים להמשך מסעם, הפעם בדרך היבשה, מטורקיה לסוריה ומסוריה לארץ הקודש.

כך, בכת התפלה והאמונה, זכה עולם התורה באחד מגדולי הדורות, מצביא דגול שהמשיך את מסרת ישיבות ליטא בארץ הקודש, מסרת שנמשכת באמצעות תלמידיו ממשיכי דרכו עד עצם היום הזה.

כבר בשנת תרפ"ה, לאחר שעלה הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל מגולת אירופה להשתמש בארץ ישראל ולכהן כראש ישיבת 'עץ חיים' שבירושלים עיר הקודש, עז היה רצונו של אחינו, הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל, לעלות בעקבותיו ולהשתמש עם משפחתו בארץ הקודשה.

את רחשי לבו אלו אף העלה במכתב שכתב לדודו לאחר עלותו ארצה:

"הנה מה מאד יפה ונעים היה לי הדבר אם גם אנוכי... נוכל לבא ולהתכונן בירושלים, כי מאד ענמה לי נפשי מיום נסעו מפה, וקשה לי מאד פודתכם... וכמו זר בארץ נכריה נשארתי גלמוד, ואם ישנו איה מקום מקלט בארצנו, אזי מאשר הייתי..."

בפעל חזקה עליו הוראתם של גדולי דורו להמשיך ולכהן בתפקידו כמרביו תורה לעדרים, כממלא מקום דודו בישיבת קלצק, וכך דחה החלום למועד בלתי ידוע.

חמש עשרה שנים חלפו מאז. בראשית שנת ת"ש כבר החלו קולות מלחמת העולם השנייה להשמע בחוצות אירופה, והפחד החל להתעורר בלבבות. באותם ימים קשים שב רצונו של הרב שך לפעם בלב, והוא בקש לממשו ולעלות ארצה. הוא שטח את שאלתו בפני הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל מוילנא, תוך שבדבריו הוא מביע אף את חששו לגורל בנו ובתו הקטנים.

תשובתו של רבי חיים עוזר הייתה ברורה:

"את בנכם אפרים נ"י ראוי לשלח להיות במחצתו של דודכם רבי איסר זלמן בירושלים, אבל אתם ביישיבה דקלצק, יש בה מקום להרביץ תורה וגם הפרנסה מסודרת, ואלו בארץ ישראל המקום הוא מדבר שממה, לאן תפנו?"

אלא שתקופה קצרה לאחר מכן כבר התקדדו שמי אירופה בענני מלחמה. כעת לא היתה זו שאלה של פרנסה או של הרבצת תורה, כי אם שאלה של חיים או מות. עתה כבר הסכים הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל כי על הרב שך ומשפחתו לעשות כל מאמץ כדי לעלות לארץ הקודש.

דא עקא, ואפשרות כניסה לארץ ישראל בדרך הרגילה היתה דבר כמעט בלתי אפשרי, לפיכך החליט הרב שך לנסות להשיגה בדרך שונה מהמקובל; הוא נסע למוסקבה ושם פנה לקונסוליה הטורקית, כדי לדבר על לבם ולהתחנן על נפשו שיתנו לו אשרות יציאה לטורקיה, שממנה קנה למצא את הדרך לעלות לארץ ישראל.

הרב שך נכנס לקונסוליה ומיד הבין שהוא נתון בבעיה קשה; הוא נסה לפנות לפקיד הקונסוליה, אך עד מהרה הבין כי יהיה עליו לנהל עמו שיחה בשפת חרשים. הפקיד לא ידע שפה אחרת מלבד טורקית, ואף לא הראה כל כוונת להבין את הסבריו של הרב שך על הדחיפת הרבה שלו להשיג את האשור היחיד דוקא עתה.

הרב שך הביט סביבו, ומשלא ראה באפק אף אדם שיוכל לשמש כמתווך בינו לבין הפקיד האזני ועל הסביר לו את מטרתו, נטל את אמונת אבותיו בידו, וכמו שהגנו היהודים מדרו דורות בעת שפקדה אותם צרה, נעמד בפנת המסדרון, מחוץ לחדרו של הפקיד, והחל להתפלל בהתרגשות, בדמעות שליש ובתחנונים לפני בורא העולם שיסייע בידו

אוצר הספורים למתננים ולמורצים ח"א עמ' 794